

Yaşam Kalitesi ve Mutluluk İlişkisi Çerçevesinde Türkiye’de Kadının Durumu

Aylin Çakıroğlu-Çevik*

Ortadoğu Teknik Üniversitesi

Öz

Dünyada kalkınma, gelişme ve refah çalışmalarına yön veren yaklaşımlar çerçevesinde geliştirilmiş yeni bakış açıları, beraberinde, yeni kavram ve tanımlamaların da ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu kavramların bir kısmı, birçok farklı disiplin tarafından araştırma konusu ya da argümanı olarak kullanılmakta ve bu özelliği nedeniyle de günümüzün bilim çevrelerinde popüler hâle gelmektedir. Söz konusu kavramların, son yıllarda en çok kullanılanlarının başında yaşam kalitesi ve mutluluk kavramları yer almaktadır. Fakat, bu kavramlar standart bir tanımlanmamış, çok boyutlu olduğu konusunda fikir birliği söz konusudur. Bu nedenle, kavramlar araştırmada kullanıldıkları zaman tanımlanmaları gerekir. Bu çalışmada; yaşam kalitesi, hem nesnel hem de öznel göstergeleri birleştirdiği için maddi yaşam koşullarını, sosyal ilişkileri, toplum kalitesini ve yabancılaşmayı içeren Allardt’ın (1993) modeli kullanılarak tanımlanmış ve ölçülmüştür. Bu çalışmanın amacı ise yaşam kalitesi ve mutluluk ilişkisi çerçevesinde Türkiye’de kadının durumunu incelemektir. Çalışmada, ulaşılabilen son Avrupa Yaşam Kalitesi Araştırması (2007) verisi kullanılacaktır. Türkiye’den 18 yaş üzeri toplam 2000 katılımcı ile gerçekleştirilen bu araştırma, Allardt’ın modeline dayanan yaşam kalitesi indekslerinin kavramlaştırılmasını ve ölçülmesini sağlayan birçok yaşam alanını içermektedir. Kısaca, bu çalışma yaşam kalitesi ve mutluluk ilişkisi çerçevesinde Türkiye’de kadınların durumunu erkeklerle karşılaştırarak ortaya koymaya çalışmaktadır. Böylece, bu çalışma toplumsal cinsiyet meselesinin sosyal eşitsizlik ve sosyal politikalar için büyük önem taşıdığına altını çizmeyi hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: yaşam kalitesi, mutluluk, kadın, Türkiye.

* Arş.Gör. Aylin Çakıroğlu-Çevik, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, Ankara-Türkiye.
E-posta: caylin@metu.edu.tr.

The Conditions of Woman in Turkey: The Relationship Between Quality of Life and Happiness

Aylin Çakıroğlu-Çevik

Middle East Technical University

Abstract

In the world, the new perspectives developed in the context of approaches guiding the development, well-being and welfare studies have led to the emergence of the new concepts and definitions. Some of them are used as topics or argument for research by different disciplines and have become popular among contemporary scientific community. In recent years, quality of life and happiness concepts are the most popular ones. Although these do not have standard definitions, there is an agreement on their multidimensional features. Because of that, when they are used for research, they should be clearly defined. In this study, quality of life has been defined and measured via Allardt's (1993) model including having (the material living conditions), loving (the social relations), being (the quality of society) and alienation because it combines both objective and subjective indicators. The aim of this study is to explore the conditions of women in Turkey within the context of the relationship between quality of life and happiness. This will be done by using data provided by the European Quality of Life Survey (EQLS) completed in 2007 which is the last available data set. The survey was administered on individuals of 18 years and above with 2000 respondents in Turkey. Also included is a measure of various life domains which also served as a measure of quality of life indexes based on Allardt's model. In summary, this study intends to indicate the conditions of women in Turkey within the context of the relationship between quality of life and happiness in comparison to the men. Hence, this study intends to underline the gender issue as paramount importance for social inequality and social policies.

Keywords: *quality of life, happiness, woman, Turkey.*

Giriş

Yaşam kalitesi ve mutluluk kavramları; kalkınma, gelişme ve refah çalışmalarına yön veren yeni yaklaşımlar sonucunda ortaya çıkmıştır. Birçok disiplin ve yaklaşım tarafından kullanılması nedeniyle de son yılların popüler kavramları haline gelmişlerdir. Ancak bu kavramların çok boyutlu kavramlar olduğu bilim çevrelerinde kabul edilmiş olmasına rağmen, üzerinde anlaşılan net bir tanıma sahip değildir. Bu nedenle, Türkiye’de kadının durumunu yaşam kalitesi ve mutluluk ilişkisi bağlamında incelemeyi amaçladığımız bu çalışmada, öncelikle söz konusu kavramlarla ilgili genel görüşleri ele alıp tartışmak kavramların tanımlanması ve çalışmadaki kullanım şekilleri açısından yerinde olacaktır.

Yaşam Kalitesi ve Mutluluk Üzerine

Karmaşık bir kavram olan yaşam kalitesi, yeni bir kavrammış gibi algılsa da, içeriği yeni değildir. Refah (welfare), iyi olma (well-being), iyi yaşam (good life) gibi birçok ilgili kavram, erken Yunan felsefesinden beri yüzyıllardır tartışılmakta ve iyi bir yaşam insanlığının temel amacı olarak görülmektedir (Bowling vd.,2001; Diener vd., 1997). Bu çerçevede, yaşam kalitesi uygarlık kadar eskidir (Schuessler vd., 1985:130). Ancak gündelik hayatımızda yeni ve popüler bir kavram olmasına rağmen, üzerinde anlaşılan net bir tanımı yoktur. Yaşam kalitesi, karmaşık bir yapıya sahip olduğu için evrensel bir tanımının ve standart bir ölçülme biçiminin olmaması şaşırtıcı değildir aslında (Cummins, 1997:6). Fakat, çok boyutlu bir kavram olduğu, üzerinde anlaşılan bir durumdur (Andre vd., 2001; Baldwin vd., 1990; Böhnke, 2005:3; Fahey vd., 2003; Hajiran, 2006; Luer, 1978; Matutinovic, 1998; Noll, 2004; Saraceno, 2004; Yetim, 2001).

Yaşam kalitesi, yıllardır üzerinde tartışılan ve tanımlanmaya çalışılan bir kavramdır. Çoğu bilim insanı kalite kavramını düşükten yükseğe, kötüden iyiye yönelik derecelendirme, sınıflama ve bir değer olarak tanımlarken (Bowling vd., 2001:55; Schuessler vd., 1985:131, Kovac, 2004:168) yaşam kavramı, üzerinde daha az anlaşılan bir kavram olmuştur. Bu açıdan yaşam, daha dar bir alanda zihinsel sağlık, memnuniyet, kişisel refah gibi tanımlarla ifade edilmiştir (Schuessler vd.,1985:131). Ancak yaşam kalitesi kavramı olarak tanımlamak istersek, tek tek kelimelerin anlamının toplamından çok daha farklı bir anlama sahip olduğunu söylemek gerekir. Çünkü kavram olarak içerisinde yaşam memnuniyeti, mutluluk, refah, sağlık, çevre, eğitim, güven, ekonomi, özgürlük gibi birçok kavramı barındırmaktadır. Dolayısıyla, kişinin bugününü ve geleceğini garanti altına alan sahip olduğu maddi kaynakların ve özgürlük, güvenlik, güven, adalet gibi maddi olmayan kaynakların toplamı şeklinde tanımlanabilir (Özcan vd., 2003: 8). Böylece, yaşam kalitesinin anlamı kendi bakış açılarına göre bireyden bireye farklılık gösterir.

Kavramın tarihçesine kısaca bakarsak; 1918 yılından bu yana Amerikalı sosyologlar, ailelerin yaşam koşullarını inceleme konusu yapmışlardır. Ancak

bu incelemelerde sosyoekonomik statü, yaşam koşulları gibi kavramları kullanmalarına rağmen, yaşam kalitesi kavramını kullanmamışlardır. Sonraki yıllarda Chapin F.S., Sewell W., McKain, Cottom, Hagood¹ da “yaşam seviyesi”ni araştırmışlar ve böylece nesnel yaşam kalitesi ölçümünün ilk örneklerini vermişlerdir (Ferriss, 2004: 40; Sirgy vd., 2006: 367). Ancak kavram, ilk defa 1950 yılında Amerika’da kullanılır. İlk aşamada, “yeni tüketim toplumunda iyi bir yaşam standardı: modern araç-gereçler, arabalar, evler” olarak tanımlanır. Burada önemli olan tüketim toplumu içinde maddi olarak sahip olunanları gösteren “nesnel değişkenler”dir (Zhao vd., 2005: 84). Daha sonra bunlara boş zamanlar, tatil için birikim, dinlenme gibi değişkenler de eklenir. Bunlara rağmen kavram, tam olarak anlamını ifade etmeye yeterli değildir. 1960 yılında ABD başkanı Eisenhower’ın komisyonu, sağlık, eğitim, refah, ekonomik ve endüstriyel büyüme kavramlarını da içeren bir tanım yapar. Böylece kavram bugünkü anlamına biraz daha yaklaşır (Andre vd., 2001: 1). Fakat 1960 yılından bu yana, endüstri sonrası toplumları daha karmaşık bir yapıya sahip oldukları için, yaşam kalitesi kavramını tanımlamak ve yaşam alanlarını ölçmek daha problemlidir (Gerson, 1976: 793-794). Uzun zamandır, *The International Society for Quality of Life Studies*’in; “kişi başına düşen Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH), her bin kişiye düşen doktor sayısı, GSMH’den sağlık ve eğitime harcama oranı, hanelerdeki televizyon veya telefon sayısı” gibi nicel ve nitel varlıkların ve servislerin ölçülmesi olarak tanımladığı yaşam standardı kavramı, yaşam kalitesinin yerine kullanılmaktadır (Andre vd., 2001: 2). Ancak iki kavram birbirinden farklıdır. Nesnel göstergeler olarak adlandırılan gelir, tüketim seviyesi, yaşam beklentisi ve GSMH yaşam standardını nitelerken, kişinin kendi yaşamı ve diğerleriyle ilişkileri hakkındaki duygu ve düşünceleri yaşam kalitesini niteler. Örneğin bir kişi aynı anda hem yüksek yaşam standardına hem de düşük yaşam kalitesine sahip olabilir. Bu durumun tam tersi de söz konusu olabilir. Bir başka örnek ise, kentte yaşayan kişilerin daha kaliteli bir yaşama sahip oldukları düşüncesi ile kırsal alanların daha çok kentsel alanlara benzer bir şekilde dönüştürülmeye çalışılmasıdır. Sonuç olarak yaşam standardı daha kolay ölçülebildiği için, yaşam kalitesi görmezden gelinmekte ve daha az araştırma konusu yapılmaktadır (Flora, 1998:99). Bununla birlikte kavramın içeriğine baktığımızda; yaşam kalitesinin, yaşam standardını da içerdiğini görüyoruz (Andre vd., 2001: 2).

Daha önce de belirttiğimiz gibi, birçok bilim insanı yaşam kalitesini, öznel refah (subjective well-being) veya refah (well-being) olarak tanımlamaktadır (Allardt, 1993; Altman vd., 2004; Aslaksen vd, 1999; Liu, 1975; Saraceno, 2004; Sirgy vd., 2006; Slottje, 1991; Smith, 1973; Yetim, 2001). Refah veya iyi olma hali; sadece yaşam koşullarını değil, “bütün yaşam alanları üzerindeki kontrolü ve kişilerin bu alanlarla ilgili algı, duygu ve düşüncelerini” de içerir (Fahey vd., 2003:14).

Yaşam Kalitesi üzerine Farklı Yaklaşım ve Teoriler

Daha önce de belirtildiği gibi yaşam kalitesi, birçok yaşam alanını ve birçok düzeyi içerir (Anderson, 2004:8; Delhey vd., 2002:170; Veenhoven, 2002). Aşağıdaki tabloda, bu düzeyler ve alanlar verilmektedir:

Tablo 1: Yaşam Kalitesi Düzeyleri

	Nesnel	Öznel
Bireysel Düzeyde (mikro)	Nesnel Yaşam Koşulları (ör. gelir)	Öznel Refah (ör. gelir memnuniyeti)
Toplumsal Düzeyde (makro)	Toplum Kalitesi (ör. gelir eşitsizlikleri)	Algılanan Toplum Kalitesi (ör. eşitsizliklerin önemini algılamak)

Kaynak: Delhey vd., 2002:170

Tablodan da anlaşıldığı gibi yaşam kalitesi tanımı ve araştırmaları, bu alanlar ve düzeyler üzerinden yapıldığı için farklı birçok yaklaşım ve teori ortaya çıkmaktadır: Örneğin bireysel düzeydeki yaklaşımların hareket noktası bireyin durumudur. Temel argümanı; birey, toplumun ve toplumsal düzeyin ötesindedir. Yaşam kalitesi ise, bu yaklaşıma göre “bireyin başarısını”, “bireyin çevresi üzerindeki baskınlığı” ve “bireyin bütün sınırlamalardan muafiyeti”dir. Dolayısıyla, bireyin yaşam kalitesi, göreceli ve öznel, ayrıca bireyin kendisine zevk/memnuniyet veren hedeflerine ulaşma derecesiyle ölçülür (Gerson, 1976:794, Rapley, 2003:22; Tekeli vd., 2004:9). Bu yaklaşımlara örnek olarak, hazcılık, faydacılık, Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisi teorisi, Sen’in “yapabilirlik” (capability) teorisi ve Aristoteles’in iyi yaşam felsefesi verilebilir. (Rapley, 2003; Tekeli vd., 2004; Sirgy, 2001; Bowling vd., 2001; Kajanoja, 2002; Noll, 2004; Phillips, 2006; Sen, 1998; Sen, 2003; Diener vd., 1997; Haybron, 2000a; Megone, 1990).

Bireyselci yaklaşımların aksine toplumsalcı yaklaşımlar, toplumsal düzeyi ve toplumun önceliğini esas alır. Bu yaklaşımlar yaşam kalitesini, “bireyin, büyük sosyal düzen içinde kendi pozisyonunu (statüsünü) yerine getirme derecesi” olarak tanımlar. Bu görüş Orta çağda popüler iken, reformlarla düşüşe geçmiştir (Gerson, 1976:795; Sirgy, 2001:45; Veenhoven, 2001c). Bu yaklaşımda, toplumsal düzeni sağlamak için din, eğitim gibi kurumlar ön planda tutulur. Çünkü asıl olan, birey değil, sistemin devamlılığıdır. Bireysel kalite ancak toplumsal kalitenin sağlanması ile gerçekleşir. Ancak asıl sorun, tek tek bireyler değildir. Örneğin Doğu bilim insanlarına göre; iyi bir yaşam için, sınırlı kaynakların eşit dağılımını engelleyen bireysel arzu ve istekler kontrol edilmelidir (Diener vd., 1997:189).

Diğer iki yaklaşım da öznel ve nesnel alanları esas alarak tanımlama yapar: Nesnel düzeydeki yaklaşım İskandinav bakış açısına dayanırken, öznel düzey ise Amerikan bakış açısıdır. Nesnel düzey, iyi toplum kavramına ve sosyal refah kavramına odaklanır. Özellikle para, mal mülk, bilgi, güvenlik, sosyal ilişkiler ve nesnel yaşam koşulları olarak nitelendirdiği kaynaklarla ilgilenir (Noll, 2004:156). Buna karşın öznel düzey, mutluluk, yaşam memnuniyeti gibi öznel

göstergelere odaklanır (Delhey vd., 2002:168-169; Fahey vd., 2003:13-14; Noll, 2002:50; Noll, 2004:156-157; Rapley, 2003:5). Yaşam kalitesi öznel düzeydeki seviye ile tanımlanır.

Her düzeyi ayrı ayrı ele alan bu yaklaşımlar, yaşam kalitesi kavramını sadece kendi alanı/düzei üzerinde tanımladıkları için kavramın genel bir tanımını yapamamaktadır. Veenhoven (2001c), gerçek yaşam kalitesinin bütün alanları kapsadığını belirterek, bu farklı yaklaşımları birleştirir. Bir başka deyişle, yaşam kalitesini, nesnel yaşam koşulları ile öznel refahın kombinasyonu belirler.

Yaşam Kalitesinin Ölçümü

Yaşam kalitesinin tanımı, onun ölçülmesi için bize ipucu vermektedir. Ancak tanımı ve ölçümü üzerinde tam bir fikir birliği yoktur (Schuessler vd., 1985:135). Farklı yaklaşımların yaptığı tanımlar, farklı ölçme biçimleri anlamına gelmektedir (Cobb, 2000:6; Noll, 2004:156). Dolayısıyla, bütün yaşam düzeylerinin ve alanlarının dahil edildiği bir tanımlama yapıldığında, yaşam kalitesi; gelir, kişi başına düşen GSMH, yaşam beklentisi, bebek ölüm oranı, yaşanılan ev ve çevresi, istihdam, eğitim ve yetenekler, hane yapısı, aile ilişkileri, sağlık ve sağlık hizmetleri gibi nesnel göstergeler ve yaşam memnuniyeti, mutluluk, refah algısı gibi öznel göstergeler ile ölçülebilir (Shackman vd., 2005:1) ve en etkili metot öznel ve nesnel göstergelerin birlikte kullanılmasıdır (Andre vd., 2001:5; Christoph vd., 2003:521; Inkeles, 1993; Noll, 2004:159; Saraceno, 2004:1; Sirgy, 2001:81; Yetim, 2001:103). Yaşam kalitesinin karmaşık yapısının ölçülmesi, her iki göstergenin birlikte kullanılmasını gerektirir. Allardt'ın modeli de, bu iki göstergelyi birleştirerek kavramın ölçülmesi için aşağıdaki tabloyu sunar:

Tablo 2: Eric Allardt'ın Modeli

	Nesnel Göstergeler	Öznel Göstergeler
Maddi Yaşam Koşulları (Having)	1.Yaşam seviyesinin ve çevresel koşulların nesnel ölçümü	4.Yaşam koşullarıyla ilgili öznel memnuniyet/memnuniyetsizlik
Sosyal İlişkiler (Loving)	2.Diğer insanlarla ilişkilerin nesnel ölçümü	5.Sosyal ilişkilerle ilgili öznel mutluluk/mutsuzluk
Toplum Kalitesi (Being)	3.İnsanların toplum ve doğa ile ilişkilerinin nesnel ölçümü	6.Yabancılaşma/kişisel gelişim ile ilgili öznel duygular

Kaynak: Allardt, 1993: 93.

Tablodan da görüldüğü gibi, Allardt'a göre, öznel ve nesnel göstergelerle ölçülecek yaşam kalitesini “maddi yaşam koşulları” (having), “sosyal ilişkiler” (loving) ve “toplum kalitesi” (being) başlıklarıyla ölçebiliriz. Her bir alt başlık ise, hem gözlemlenebilen durumu hem de bireyin duygu/algı/memnuniyet gibi kişisel fikirlerini içermektedir.

Mutluluk

Yaşam kalitesi kavramı gibi mutluluk da çok yönlü ve değişken anlamlı bir başka kavramdır. Bu kavram, Antik Yunan Felsefesi, Aydınlanma sonrası Batı Avrupa ahlak felsefesi ve günümüz yaşam kalitesi çalışmalarından oluşan üç dönemde, felsefe ve sosyal bilimler alanında araştırma konusu edilmiştir (Veenhoven, 1991c, 2004a). Sosyal Gösterge Hareketi (Social Indicator Movement)², mutluluk çalışmalarına ilgiyi artırmaya yardımcı olmuş ve özellikle bu konu, yaşam kalitesi ve öznel refah içinde değerlendirilmiştir (Chekola, 2007:53; Glatzer, 2000:501-502; Veenhoven, 1993, 1994, 2004a; Yetim, 2001:133). Bu nedenle iki kavram arasında güçlü bir ilişki vardır ve bu ilişkiyle ilgili olarak yapılan çalışmalar yarım yüzyıl geriye gider (Bowling vd., 2001; Hajiran, 2006).

Mutluluk Üzerine Farklı Yaklaşımlar

Mutluluk kavramı birçok farklı bağlamda ve farklı anlamda kullanıldığı için kolayca tanımlanması mümkün olmayan bir kavramdır. Mutluluk kavramı kişinin tanımladığı şeydir aslında, yani öznel bir kavramdır. Çünkü mutluluk için önemli olan kişinin yaşamak istediği hayata sahip olup olmamasıdır (Chekola, 2007: 65). Bu durumda genel olarak mutluluğu şöyle tanımlayabiliriz: Mutluluk, kişinin bir bütün olarak yaşam kalitesini olumlu değerlendirme derecesidir (Veenhoven, 1989). Bu tanımdan yola çıkarsak, mutluluk kavramı “yaşam memnuniyeti” ile karıştırılabilir. Fakat dikkat edilmelidir ki, mutluluk kişinin yaşama karşı tutumudur veya duruşudur (Ferrer-i-Carbonell vd., 2004:641; Haybron, 2005; Uchida vd., 2004:223; Veenhoven, 1991a, 2001c). Ayrıca mutluluk hayatın bütün alanları ile ilgiliyken, memnuniyet sadece biriyle ilgili olabilir. Örneğin, eğitimden, sağlıktan, aile yaşantısından memnuniyet gibi.

Mutluluk yaşamın bütünüyle ilgilidir ve bütün yaşamı değerlendirmek için iki kaynağa ihtiyaç vardır: Kişi nasıl hissediyor ve birçok başarı standardını nasıl kıyaslıyor? Bu kaynakları “mutluluğun bileşenleri” olarak adlandırabiliriz: “hazcı seviye” olarak adlandırılan duygusal bileşen, kişinin değişik hoş, güzel duygular yaşama derecesiyken, “memnuniyet” olarak adlandırılan bilişsel bileşen, kişinin isteklerinin karşılanma derecesidir (Bruni, 2004; Brülde, 2007:17-20; Campbell, 1976:119; Chekola, 2007:59; Haybron, 2000a:215, 2000b, 2003:310, 2005; Kashdan, 2004:1226; Sirgy vd., 2006:387; Veenhoven, 1989b, 1991a; 1991c, 1996, 2001a, 2001b). Aslında mutluluk bir bütün olarak hem duygusal hem de bilişsel bileşenlere dayanır. İşte bu yüzden ki, mutluluk kişiyi hem duygusal hem de bilişsel olarak ortaya koyar (Çakıroğlu, 2007; Çakıroğlu vd., 2009).

Mutluluk yerine birçok kelime kullanılmaktadır. Örneğin, zenginlik/varlık ve zihinsel sağlık 1950’lerden beri kullanılmaktadır. Fakat günümüzde bilim insanları bu kavramlardan kaçınmakta ve mutluluğu kavramsallaştırmaya çalışmaktadırlar (Veenhoven, 1991c). Özellikle Sosyal Gösterge Hareketinden

sonra, kişinin iyi olma derecesi olarak tanımlanan öznel refah (subjective well-being) kavramı, mutluluk yerine kullanılmaktadır (Veenhoven, 2000a). Aslında öznel refah kavramı, mutluluktan çok daha geniş bir anlama sahiptir ve mutluluk, yaşam memnuniyeti, aidiyet duygusu, sağlıklı olma, olumlu duygulara sahip olma, olumsuz duygulardan yoksunluk gibi durumları içerir (Ahuvia, 2002:23; Böhnke, 2005:8; Cummins, 1998:308; Diener vd., 1997:200; Diener vd., 1999:277; Easterlin, 2001:465; Easterlin, 2003:11176; Frey vd., 2000; Kashdan, 2004:1226; Myers vd., 1995:10-11-17; Phillips, 2006:15; Veenhoven, 1997, 2000a, 2001a, 2001c; Yetim, 2001:14,17).

Bazı psikologlara ve sosyologlara göre mutluluk durgun/sabittir. Bunun nedeni psikologlara göre, mutluluk kişisel bir özellikken, sosyologlara göre mutluluk kültürel bir özelliktir. Mutluluğun kişinin karakteri olduğunu savunan görüşe göre, kişinin mutluluk düzeyi dış faktörlerden etkilenmez. Öte yandan, mutluluğun kültürel olduğunu savunan görüşe göre ise, dünyada mutlu ve mutlu olmayan ülkeler vardır. Örneğin, İtalya rahat, kaygısız, neşeli; İsveç hüzünlü ve Rusya kronik mutsuz olarak değerlendirilir. Bazı araştırmacılar, ülkeler arasındaki bu farklılığın güvenlik, eşitlik, maddi konfor gibi yaşam koşullarıyla ilgili olduğunu savunur (Glatzer, 2000:501; Haller vd., 2006:172; Veenhoven, 1993, 1994, 1997, 2001a, 2001b, 2004b).

Görüldüğü gibi mutluluk tanımlanması kolay olmayan bir kavramdır. Dolayısıyla eski Yunan'dan beri hazcılık,³ faydacılık⁴, Maslow'un İhtiyaç Teorisi⁵, Amaçsal Teori⁶, Çoklu Farklılık Teorisi⁷ ve Görecelilik Teorisi⁸ gibi birçok yaklaşım mutluluğu tanımlamaya çalışmaktadır.

Farklı birçok görüşü ve çalışmayı etkileyen yukarıda değindiğimiz bu yaklaşımları klasik yaklaşımlar olarak nitelendirebiliriz. Bu yaklaşımlardan etkilenen kapsamlı bir yaklaşım da Allardt'ın (1993) modelidir. Bu model, bir kişinin onlarsız yaşayamadığı ve üzüntüden onlarla kurtulduğu maddi ve maddi olmayan temel ihtiyaçlarla ilgilendirir. Mutluluğu, var oluşu ve gelişmeyi anlamak için üç temel kavramı kullanır: maddi yaşam koşulları (having), sosyal ilişkiler (loving) ve toplum kalitesi (being) (Allardt, 1993:88-91; Böhnke, 2005:3). Allardt'a göre, maddi yaşam koşulları (having); bir kişinin var olması ve mutsuzluktan kaçınması için sahip olması gereken bütün maddi şeylere ve durumlara karşılık gelir. Örneğin, gelir/varlık, evin durumu (oda sayısı, konforu), iş veya işsizlik, çalışma koşulları (fiziksel koşullar, kirlilik, stres), sağlık, eğitim durumu. Sosyal ilişkiler (loving), aileye, akrabalara, arkadaşlara, komşulara bağlılık ile değerlendirilebilen diğer insanlarla ilişkilere ve sosyal kimliğe karşılık gelir. Son olarak, toplum kalitesi (being) ise topluma katılımı, doğaya uyumlu ve "toplumsal kalite" (quality of society) ile ilgilidir. Allardt bunu, kişinin hayatını etkileyecek kararlara ve eylemlere katılım, sosyal gruplar arasındaki gerilim ve sosyal güvenlik olarak özetler. Ayrıca, bu boyutun iki yönü vardır: Pozitif yanı kişisel gelişime neden olurken negatif yanı yabancılaşmaya yol açar (Allardt, 1993: 89-91).

Mutluluğun Ölçümü

Veenhoven’a (1991c) göre ölçme; objektif, dışsal yargılama (örneğin doktorun tansiyonu ölçmesi) olarak düşünülmektedir. Bu nedenle, ölçme sorunu mutluluk konusu için önemli bir sorundur. Fakat mutluluğun tansiyon gibi ölçülmeyeceği de aşikârdır. Bu yüzden, mutluluğun ölçümüyle ilgili çoktandır devam eden tartışmalar mevcuttur.

Mutluluk kişinin bir bütün olarak yaşam kalitesini olumlu değerlendirme derecesi olarak tanımlandığında, kişilere doğrudan ne kadar mutlu oldukları sorularak, mutluluk ölçülür (Diener vd., 1997:206; Inkeles, 1993:4; Özcan vd., 2003:1; Schyns, 1998:11; Veenhoven, 1991b, 2001a). Bu soru Avrupa Yaşam Kalitesi Anketi (The European Quality of Life Survey) (EQLS) gibi yaşam kalitesi araştırmalarında ve genellikle “bir bütün olarak yaşamınızı düşündüğünüzde ne kadar mutlusunuz?” şeklinde kullanılır. Katılımcıdan 0-10 aralığında bir değer vermesi istenir.

Araştırma Yöntemi

Türkiye’de yaşam kalitesi ve mutluluk ilişkisi çerçevesinde kadının durumunu incelemeyi amaçladığımız bu çalışmada, Avrupa Yaşam Kalitesi Anketi (The European Quality of Life Survey)(EQLS) kullanılacaktır. 2003 yılından itibaren periyodik olarak uygulanan Avrupa Yaşam Kalitesi Anketi (The European Quality of Life Survey) (EQLS), yaşam kalitesi alanında hem içeriği hem de uygulanan ülke ve katılımcı sayısı bakımından çok geniş kapsamlı bir çalışmadır. Avrupa Birliği üyesi ülkeler ile aday ülkelerde uygulanan anket; istihdam ve çalışma koşulları, eğitim, ev ve yakın çevre koşulları, aile ilişkileri, sosyal yardım ve sosyal ilişkiler, sosyal ve politik katılım, sağlık ve sağlık hizmetleri, öznel refah gibi birçok yaşam alanını kapsayan nesnel ve öznel göstergelerle ülkelerarası karşılaştırma yapmaya olanak sağlanmaktadır. Türkiye; 2003, 2007 ve 2011 yıllarındaki araştırmalarda aday ülke olarak yer almaktadır.

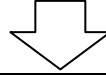
Çalışmamızda Avrupa Yaşam Kalitesi Anketi 2007 verileri kullanılmaktadır⁹. 27 AB üyesi, 3 aday ülke (Türkiye, Makedonya ve Hırvatistan) ve Norveç (ne üye ne de aday) olmak üzere toplam 31 ülkede gerçekleştirilen bu araştırmada, 71 soruluk anket rastgele örneklem yöntemi ile uygulanmıştır. Türkiye’de 18 yaş üzeri toplam 2000 katılımcı ile yüz yüze 20 Eylül-20 Kasım 2007 aralığında uygulanan anket ile birçok yaşam alanına ait veriler elde edilmiştir (Anderson, vd. 2009).

Çalışmamızın temel kavramı olan yaşam kalitesinin ölçümü için Allardt’ın modeli (maddi yaşam koşulları (having), sosyal ilişkiler (loving), toplum kalitesi (being) ve yabancılaşma) esas alınmıştır. Modelin her bir alanı için geliştirilen indeksler, anketteki birçok sorunun istatistiksel yöntemlerle hesaplanması ile oluşturulmuştur. Aşağıdaki tabloda bu sorular ve oluşturulan indeksler yer almaktadır¹⁰:

Tablo 3: Yaşam Kalitesi için Oluşturulan İndeksler

Değişken	Soru numarası	İndeks	Açıklama ¹¹
Maddi Yaşam Koşulları (Having)	S17. Evle ilgili problemler (alan azlığı, pencere/kapı/zeminde çürüme, nem, ev içinde tuvalet, banyo, ev dışında oturma alanı)	Maddi Yaşam Koşulları İndeksi= S17a+S17b+S17c+S17d+S17e+S17f (hayır)+19_1+S19_2+S19_3+S19_4+ S19_5+S19_6 (karşılatabiliyorum)+ S57 (kolayca/çok kolayca) + S58a+ S58b (hayır).	İndeks değeri ne kadar yüksekse kişinin maddi yaşam koşulları o kadar iyi. (0-100)
	S19. Temel ihtiyaçları karşılayabilme (evi ısıtabilme, tatil, mobilya, et yiyebilme, kıyafet, arkadaşlık)		
	S57. Hane harcamalarını yapabilme		
	S58. Ödeyememe (kira/ev taksidi, elektrik/telefon/su/gaz faturası)		
Sosyal İlişkiler (Loving)	S32 & S33. Aile, arkadaşlar, akrabalar, komşularla iletişim sıklığı	Sosyal İlişkiler İndeksi = S32a+S32b+S32c+S32d+S33a+ S33b+S33c + S33d (günde birkaç defa/nerdeyse her gün/haftada en az bir kez/ayda bir-iki kez) +S35a+S35b+S35c+ S35d+S35e (eş/arkadaş/aileden biri vs.) + S31 (çocuk sahibi olmak) + S30 (evli/biriyle yaşamak).	İndeks değeri ne kadar yüksekse sosyal ilişkiler o kadar çok. (0-100)
	S35. Yardım alabilirlik		
	S31. Çocuk sahibi olmak		
	S30. Medeni Durum		
Toplum Kalitesi (Being)	S27. Kurumlara güven (meclise, legal sisteme, basına, polise, hükümete, politik partilere)	Toplum Kalitesi İndeksi = S27a+S27b+S27c+S27d+S27e+S27f (6-10/ yüksek) +S23 (6-10/yüksek) + S25a+S25b+S25c+ S25d+S25e+ S25f (gerilim yok) + S56a+S56b+ S56c +S56d+S56e+S56f (6-10/ yüksek kalite).	İndeks değeri ne kadar yüksekse kişiye göre toplum kalitesi o kadar yüksek. (0-100)
	S23. Başka insanlara güven		
	S25. Sosyal gruplar arasındaki gerilim (zengin/fakir, işçi/işveren, kadın/erkek, etnik ve dini gruplar)		
	S56. Kamu hizmetlerinin kalitesi (sağlık, eğitim, halk taşımacılığı, çocuk ve yaşlı bakımı, resmi emeklilik sistemi)		

Yabancılaşma	<p>S28. Her bir ifade için katılma derecenizi belirtiniz:</p> <p>a. Geleceğe dair iyimserim.</p> <p>b. Genel olarak, yaşamım olmasını istediğime yakın.</p> <p>c. Bu günlerde, ileriye gitmek için doğru olmayan şeyleri yapmaya zorlanıyorum.</p> <p>d. Kendimi toplumun dışında hissediyorum.</p> <p>e. Hayat kendi yolumu bulamayacak kadar karmaşıklaştı bugünlerde.</p> <p>f. Yaptığım şeylerin değerinin, başkaları tarafından anlaşıldığını hissetmiyorum.</p> <p>g. Bazı insanlar işim veya gelirim yüzünden beni küçümsüyorlar.</p>	<p>Yabancılaşma İndeksi = $S28a + S28b$ (katılmıyorum/ hiç katılmıyorum) + $S28c + S28d + S28e + S28f + S28g$ (tamamen katılıyorum/katılıyorum).</p>	<p>İndeks değeri ne kadar yüksekse kişinin yabancılaşma düzeyi o kadar yüksektir. (0-100)</p>
---------------------	--	---	---

Yaşam Kalitesi	<p>Yaşam Kalitesi İndeksi = (Maddi Yaşam Koşulları İndeksi+ Sosyal İlişkiler İndeksi + Toplum Kalitesi İndeksi) -Yabancılaşma İndeksi</p>	<p>İndeks değeri ne kadar yüksekse kişinin yaşam kalitesi o kadar yüksektir. (0-100)</p>
-----------------------	--	--

Kaynak: Arun Ö. & Çakıroğlu-Çevik A. (2013), son indeks olan Yaşam Kalitesi indeksi yazar tarafından geliştirilmiştir.

Bulgular ve Tartışma

Türkiye’de kadının durumunu yaşam kalitesi ve mutluluk ilişkisi çerçevesinde incelediğimiz bu çalışmada, kadının durumunun daha net anlaşılması için değişkenler, erkek kategorisi ile karşılaştırmalar yapılarak verilmektedir.

Tablo 4’te, katılımcıların cinsiyete göre, yerleşim yerini, yaşını, eğitim durumunu, medeni durumunu, çalışma durumunu, sağlık ve gelir durumunu içeren sosyo-demografik özelliklerinin dağılımı yer almaktadır.

Kadın ve erkek arasında, yerleşim yeri olarak istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılık görülmektedir ($p < .001$). Erkeğe göre daha çok kadının (%64.9) kentte yaşadığını söyleyebiliriz. Genel olarak ise, kırdan yaşayan nüfusun kente göre az olduğunu görüyoruz. Kentte yaşayan kadınların oranı yüksek olmasına rağmen, kadınların çoğunluğunun (%85.4) herhangi bir ücretli işte çalışmadığı görülmektedir. Bir başka deyişle, daha çok ev kadını olan kentli kadınlar söz konusudur (“kentsel ev kadınlığı”). Ücretli bir işte çalışma durumu, kadın ve erkek arasındaki bir başka anlamlı değişkendir ($p < .001$). İş hayatındaki erkek sayısı kadınların yaklaşık 4 katıdır. İstihdam edilenlerin cinsiyete göre dağılımı ise, erkekler daha çok kalifiye işçi (%29.5), serbest meslek sahibi (%15.5), memur (%8.2), işveren (%6.7) iken, kadınlar memur (%22.4), kalifiye işçi (%21.5), orta düzey yönetici (%13.8) ve işçi (%11) şeklindedir. Kadın ve erkek

arasındaki ücretli işçi alanındaki anlamlı farklılık, gelir değişkeni için de söz konusudur ($p<.01$). OECD sınıflamasına göre, kadınların %31.3'ü alt çeyrekte yer alırken, erkeklerin %24'ü bu çeyrektedir. 2. ve 3. çeyrekte yaklaşık aynı dağılım gözlenirken, üst çeyrekte erkeklerin %25.4'ü kadınların ise sadece %19.5'i yer alır. Bu dağılım, kadınların gelir anlamında erkeklere göre dezavantajlı bir durumda olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca erkekler arasındaki gelir dağılımı göreceli olarak daha "eşit" iken (%24, %25, %25.6, %25.4), kadınlar arasında eşitsiz bir dağılım söz konusudur. Kadınlar arasında, daha çok kadın (%31.3), alt gelir grubunda yer almaktadır. Bir başka deyişle, daha çok sayıda kadın yoksulluk ve/veya yoksunluk ile karşı karşıyadır.

Tablo 4: Cinsiyete göre sosyo-demografik özellikler

		Kadın	Erkek
Yerleşim yeri*	Kent	% 64.9	% 51.7
	Kır	% 35.1	% 48.3
Chi-Square= 35.331 df=1 p=.000			
Yaş	18-24	% 21.8	% 22.7
	25-34	% 24.9	% 25.5
	35-49	% 27.9	% 28.8
	50-64	% 15.6	% 14.9
	65+	% 9.8	% 8.1
Chi-Square= 2.193 df=4 p=.700			
Eğitim Durumu*	Hiç okula gitmemiş	% 24.4	% 7.3
	İlkokul	% 39.1	% 35.4
	Ortaokul	% 10.5	% 14.1
	Lise	% 19.0	% 29.9
	Üniversite	% 7.0	% 13.1
	Yükseköğrenim	% 0	% 0.2
Chi-Square= 145.054 df=5 p=.000			
Medeni durumu*	Bekar	% 6.9	% 7.4
	Çocuklu tek ebeveyn**	% 9.4	% 1.3
	Evli	% 16.7	% 19.2
	Evli ve çocuklu	% 67.0	% 72.1
Chi-Square= 43.070 df=3 p=.000			
Ücretli bir işte çalışma durumu*	Evet	% 14.6	% 62.6
	Hayır	% 85.4	% 37.4
Chi-Square=315.734 df=1 p=.000			
Kronik fiziksel, ruhsal bir hastalık*	Evet	% 26.5	% 16.4
	Hayır	% 73.5	% 83.6
Chi-Square=29.442 df=1 p=.000			
Gelir durumu (OECD sınıflamasına göre)*			
	1.Grup (alt çeyrek)	%31.3	%24.0
	2.Grup	%26.2	%25.0
	3.Grup	%23.0	%25.6
	4.Grup (üst çeyrek)	%19.5	%25.4
Chi-Square= 15.292 df=3 p=.002			

* $p<.01$

**Bu kategori, boşanmış, ayrı ve dul kategorileri de kapsamaktadır.

Yaş gruplarına göre cinsiyet dağılımı anlamlı olmamasına rağmen ($p > .05$), eğitim durumunda anlamlı bir farklılık söz konusudur ($p < .001$). Kadın ve erkek arasında eğitim eşitsizliği göze çarpmaktadır: Genel olarak baktığımızda, kadınların (%39.1) ve erkeklerin (%35.4) çoğunluğunun ilk okul mezunu olduğunu söyleyebiliriz. Kadınların %24.4’ü hiç okula gitmemişken, erkeklerin sadece %7.3’ü hiç okula gitmemiştir. Ancak eşitsizlik, diğer eğitim seviyeleri için de geçerlidir. Kadınların %10.5’i ortaokul, %19’u lise, %7’si üniversite mezunu iken, erkeklerin %14.1’i ortaokul, %29.9’u lise, %13.1’i üniversite mezunudur. Cinsiyete göre eğitim durumu ve yaş arasındaki anlamlı ilişkiden bahsederek, yaş ilerledikçe eğitim seviyesinin düştüğü görülmüştür. İleriki yaşlarda daha çok okula gitmemiş ve ilkokul mezunu seviyesinde kadınlar ve erkeklerden bahsedebiliriz. Ancak burada belirtilmelidir ki, kadınlar aynı yaş grubundaki erkeklere göre daha düşük düzeyde eğitim seviyesine sahiptir. Ayrıca, aldıkları eğitimden memnuniyet derecesi sorulduğunda da aralarında anlamlı bir farklılık söz konusudur ($t(1959.446)=6.365$, $p < .001$): Kadınlar, erkeklere göre aldıkları eğitimden memnun değildir (sırasıyla 10 üzerinden 4.32 ve 5.12; $p < .001$).

Tablodan da anlaşıldığı gibi, cinsiyet ve medeni durum arasında anlamlı bir farklılık vardır ($p < .001$). Özellikle çocuklu tek ebeveyn kategorisinde yer alan boşanmış, dul ve eşinden ayrı yaşayan kadınların oranı (%9.4) erkeklerin oranından (%1.3) fazladır. Bir başka ifade ile çocuk sahibi boşanmış, dul ve eşinden ayrı yaşayanlar daha çok kadınlardır. Kadın ve erkeklerin evlilik yaşına baktığımızda ise, kadınların erkeklere göre daha erken yaşlarda evlendiğini ve çocuk sahibi olduğunu söyleyebiliriz: 18-24 yaş grubundaki kadınların %7.8’i bekar iken, aynı yaş grubundaki erkeklerin %45.5’i bekadır. Ayrıca aynı yaş grubundaki kadınların % 62.7’si evli ve çocuklu iken, erkeklerin sadece %31.8’i evli ve çocukludur.

Son olarak, kadın ve erkek arasında bir başka fark yaratan durum ise sağlıktır ($p < .001$). Kadınların %26.5’i kronik fiziksel veya ruhsal bir hastalığa sahip olduğunu belirtirken, erkeklerin sadece %16.4’ü kronik bir hastalığa sahip olduğunu belirtmiştir. Bu farklılık sağlıklarından memnuniyet derecelerine de yansımaktadır ($t(1953.205)=6.883$, $p < .001$): Erkekler, kadınlara göre sağlıklarından daha çok memnun olduklarını ifade ediyorlar (sırasıyla, 10 üzerinden 7.40 ve 6.62; $p < .001$).

Türkiye’de kadın ve erkek arasındaki farklılıklar; eğitim durumu, yerleşim yeri, medeni durum, ücretli iş, sağlık ve gelir dağılımındaki yerlerinde göze çarpmaktadır. Bu farklılıklar, çalışmamızın temel çerçevesi ile ilgili değişkenleri yorumlamada bizlere yeni bakış açıları sağlayacaktır.

Tablo 5’te yer alan ve araştırma yöntemi bölümünde kısaca nasıl oluşturuldukları hakkında bilgi verilen temel araştırma sorumuza bağlı değişkenler (indeksler) Allardt’ın modeline dayanmaktadır. Aşağıdaki tabloda cinsiyete göre, bu değişkenler yer almaktadır:

Tablo 5: Cinsiyete göre diğer değişkenler

Değişkenler	Kadın	Erkek	Genel
Aylık hanehalkı Geliri (Euro)* (t (1601)= 8.513; p=.000) ortalama(st.sap.)	412.79 (478.688)	699.07 (834.153)	549.69 (687.361)
Mutluluk (10 üzerinden) (t(1991)=.198; p=.843)	6.56 (2.273)	6.58 (2.178)	6.57 (2.225)
Maddi Yaşam Koşulları* (t(1998)=7.176; p=.000)	59.36 (22.851)	66.68 (22.765)	63.03 (23.094)
Sosyal İlişkiler (t(1976.333)= 1.284;p=.199)	68.36 (15.695)	69.22 (14.184)	68.80 (14.960)
Toplum Kalitesi (t(1998)= 1.492; p=.136)	66.49 (22.335)	67.97 (21.958)	67.24 (22.153)
Yabancılaşma (t(1937.841)= -1.493;p=.136)	34.38 (23.511)	32.89 (20.717)	33.63 (22.152)
Yaşam kalitesi* (t(1963.204)= 4.818; p=.000)	53.46 (17.182)	57.06 (16.036)	55.28 (16.707)

*p<.000

Yaşam kalitesi ve mutluluk araştırmalarında üzerinde durulan ve önemli bir değişken olarak yorumlanan gelir/kazanç, Türkiye’de de kadın ve erkek arasındaki anlamlı farklılıklardan birisidir. Verilerini kullandığımız araştırma, ülkelerarası karşılaştırma yapmayı kolaylaştırmak için Euro üzerinden geliri ölçmektedir. Türkiye’nin genel aylık hane halkı geliri ortalaması 549.69 Euro’dur. Kadınlar bu ortalamanın altında (412.79 Euro) iken, erkekler ortalamanın üzerinde (699.07 Euro) yer almaktadır. Kadın ve erkek arasındaki gelir farklılığı istihdam ile ilişkilendirildiğinde, çoğu kadının herhangi bir ücretli işte çalışmaması veya iş sektörlerindeki pozisyonları bu durumu açıklayabilir. Ancak kadın ve erkeğin mutluluk seviyelerine baktığımızda ise, aralarında anlamlı bir farklılık olmadığını görüyoruz (p>.05). Fakat kadınların mutluluk düzeyleri arasındaki dağılım, erkekler arasındaki dağılıma göre biraz daha farklılık göstermektedir. Başka bir deyişle, kadınlar erkelere göre daha heterojen bir yapıya sahip. Bu durum; yerleşim yeri, eğitim düzeyi, medeni durum, çocuk sahibi olmak, boşanmış, dul veya ayrı yaşıyor olmak gibi başka değişkenlerle ilişkilendirilerek düşünülebilir: Kadın için kırdaki (10 üzerinden 6.39) veya kentte (6.64) olmak mutluluk için önemli değildir (t(980)=-1.668, p>.05). Ancak kadınların eğitim seviyesi ile mutluluk düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki söz konusudur (F=4.137, p<.01): Hiç okula gitmemiş (10 üzerinden 6.09) ile ilkököl (6.70) ve ortaokul mezunu (7.02) kadınların mutluluk düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık varken, diğerleri (lise (6.6) ve üniversite mezunu (6.54)) arasında anlamlı bir farklılık yoktur. Yani, hiç okula gitmemişler, ilkököl ve ortaokul mezunlarına göre daha mutsuzdur. Kadınların

mutluluk düzeyinde anlamlı olan bir başka değişken ise medeni hali ($F=10.308$, $p<.001$): Evli kadınlar (10 üzerinden 6.84), bekar (6.31), boşanmış/ayrı (5.02) ve dul (5.58) kadınlardan daha mutludur.

Maddi yaşam koşulları (having) da, kadın ve erkek arasında bir başka göze çarpan anlamlı değişken olarak karşımıza çıkıyor ($p<.001$). Evdeki yaşam koşullarını (nem, tuvalet, çürüme vs.), yiyecek, kıyafet, ısınma gibi temel ihtiyaçları karşılayabilmeyi, ev harcamalarını kolayca yapabilmeyi, faturalar, kira gibi ev ile ilgili ödemeleri yapabilmeyi esas alan maddi yaşam koşulları, gelir ve refah kavramı ile ilgilidir. Araştırma sonuçlarına göre, kadınlar (100 üzerinden 59.36), Türkiye ortalamasının (63.03) altında, erkekler (66.68) ortalamasının üzerinde yer almaktadır. İndeks değeri ne kadar yüksekse, maddi yaşam koşulları o kadar iyidir. Bu bağlamda, erkeklerin maddi yaşam koşulları kadınlarınkinden daha iyi durumdadır. Dolayısıyla, kadınların maddi yaşam koşulları ve maddi kaynaklara ulaşabilmeleri erkeklerinkine göre daha sınırlı ve problemlidir. Bir başka deyişle, kadınlar çok daha kötü maddi yaşam koşullarına sahipler ve bu nedenle erkeklere göre çok daha fazla problemle karşılaşabilmektedirler. Hane harcamalarını karşılamakta zorlanmak, yüksek yoksulluk riskine işaret ediyor (Böhnke, 2005:44). Bu açıdan bakarsak, kadınların erkeklere göre daha fazla risk altında olduğunu söyleyebiliriz.

Aile, arkadaşlar, akrabalar, komşularla iletişim sıklığı; bakım, maddi destek gibi başka birine ihtiyaç durumlarında birinden yardım alabilmek, çocuk sahibi olmak ve medeni durum ile ölçülen sosyal ilişkilerde (loving), kadın (100 üzerinden 68.36) ve erkek (69.22) arasında anlamlı bir farklılık yoktur ($p>.05$). İndeks değeri ne kadar yüksekse, sosyal ilişkiler ve yardımlaşma düzeyi o kadar iyidir. Bu bağlamda, sosyal ilişkilerin kadın ve erkek arasında farklı olmayışı, ikisi için de geçerli olan Türkiye’deki güçlü aile bağları, yüksek evlilik oranı, çocuk sayısı, bireyselleş(e)memiş kültürel yapı (collectivistic culture), güçlü yardımlaşma düzeyi ile açıklanabilir (Çakıroğlu, 2007:87).

Kurumlara güven, başka insanlara güven, sosyal gruplar arasındaki gerilim ve sağlık, eğitim, çocuk ve yaşlı bakımı gibi kamu hizmetlerinin kalitesi başlıklarıyla ölçülen toplum kalitesi (being) değişkeninde de, kadın (100 üzerinden 66.49) ve erkek (67.97) arasında anlamlı bir farklılık yoktur ($p>.05$). İndeks değeri ne kadar yüksekse, bir kişi yaşadığı toplumun kalitesinin o kadar yüksek olduğunu düşünüyor demektir. Ayrıca bu düşünme veya değerlendirme, kişinin toplumsal farkındalığının ve toplumdan kopuk olmayışının da göstergesidir. İndeksi oluşturan sorulara tek tek baktığımızda ise, kadın ve erkeğin değerlendirmelerinin farklı olduğunu görüyoruz ($p<.05$): Örneğin kadınlar halk taşımacılığı, eğitim sistemi, çocuk ve yaşlı bakım hizmetleri, resmi emeklilik sistemi gibi kamu hizmetlerinin daha kaliteli olduğunu ifade ediyorlarken, erkekler bu hizmetlerin çok da kaliteli olduğunu düşünmüyorlar. Buna benzer bir şekilde, kadınlar; meclise, legal sisteme, basına, polise, hükümete ve politik partilere, erkeklerden daha çok güveniyorlar. Öte yandan başka insanlara, erkeklerden daha az güveniyorlar. Bu değerlendirmelere bakarsak, kadının kamusal alandaki var oluşunun ve kamu hizmetleriyle olan ilişkisinin erkeğinkinden daha az olması ile belli bir yargıya veya önyargıya

vardığını söyleyebiliriz. Daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse, araştırma sonuçlarına göre; kamusal alanda kadına göre daha fazla yer alan erkeğin, kamu hizmetlerini daha çok kendi deneyimlerine dayanarak, kadına göre daha doğrudan değerlendirdiğini ifade edebiliriz.

Toplum kalitesi (being), kişinin toplumla bütünleşmesini ifade ediyorken (Allardt, 1993:91) yabancılaşma, toplum ve birey arasındaki kopukluğu ifade ediyor. Kısaca, kişinin kendini diğer insanlardan, toplumdan ve süreçten uzak hissetmesi (Marshall, 1999:789), aidiyet duygusunun olmaması, topluma ve adalete güvensizlik olarak tanımlayabileceğimiz yabancılaşma; yaşam kalitesi ve mutluluk için önemli bir değişkendir. Araştırma sonuçlarına göre ise, yabancılaşma alanında kadın (100 üzerinden 34.38) ve erkek (32.89) arasında anlamlı bir farklılık yoktur ($p>.05$). Ancak kadının yabancılaşma düzeyi genel ortalamanın (33.63) üzerinde iken, erkek ortalamasının altındadır.

Son olarak, Allardt'ın modeline dayanan maddi yaşam koşulları (having), sosyal ilişkiler (loving), toplum kalitesi (being) ve yabancılaşma indekslerinden yarattığımız yaşam kalitesi indeksine göre, Türkiye'nin yaşam kalitesi ortalaması 55.28 (100 üzerinden)'dir. Ortalamanın biraz üzerindeki bu değer, genel olarak bize Türkiye'deki maddi yaşam koşulları, kamu hizmetlerinin kalitesi, kamu hizmetlerine güven, başkalarına güven, sosyal gruplar arasındaki gerilim, toplumsal refah gibi birçok alan hakkında fikir vermektedir. Veenhoven'ın (2000b:4) yaşam kalitesini "yaşanabilirlik" (livability veya habitability) olarak tanımladığı düşünülürse, Türkiye'nin orta derecede yaşanılabilir bir ülke olduğu sonucuna varılabilir.

Kadın ve erkek arasındaki yaşam kalitesi derecelerine bakarsak, cinsiyete göre yaşam kalitesinin anlamlı farklılık gösterdiğini söyleyebiliriz ($p<.001$). Kadınlar (100 üzerinden 53.46), Türkiye ortalamasının altında yer alırken, erkekler (57.06) ortalamanın üzerinde yer almaktadır. Başka bir deyişle, kadınların yaşam kalitesi; genel ortalamadan ve erkeklerinkinden daha düşüktür. Maddi yaşam koşulları, gelir düzeyi, eğitim seviyesi, kamusal hizmetlerden yararlanma, yabancılaşma, sosyal ilişkiler açısından daha önce incelediğimiz kadın ve erkek arasındaki farklılıklar/uçurum düşünüldüğünde, cinsiyetler arasındaki yaşam kalitesi farkı sürpriz değildir.

Daha özelde kadınların yaşam kalitesi ile ilişkili olan değişkenlere baktığımızda ise, medeni durumun ($F=9.294$, $p<.001$) ve eğitim seviyesinin ($F=5.931$, $p<.001$) anlamlı olduğunu görüyoruz: Çocuklu boşanmış, dul ya da ayrı yaşıyor olmak yaşam kalitesi açısından diğer gruplara göre olumsuzluk yaratan bir durum (100 üzerinden 44.59). Bir başka deyişle, bu gruptaki kadınlar, bekar (53.97), evli (57.53) veya evli ve çocuklu (55.05) kadınlara göre yaşam kalitesi açısından en dezavantajlı grubu oluşturuyorlar. Daha detaylı bakacak olursak; en dezavantajlı oldukları alanlar, maddi yaşam koşulları ($p<.01$), sosyal ilişkileri ($p<.001$) ve yabancılaşma düzeyi ($p<.001$)dir. Bunlar, maddi kaynakları/imkanları kısıtlı, hane harcamalarını ve temel ihtiyaçlarını kolayca yapamayan, sosyal çevreleri ve ilişkileri sınırlı, sosyal yardım kaynakları az, kamu kurumlarına ve başka insanlara güveni azalmış, topluma dahil olamamış kadınlardır.

Farklı eğitim seviyesindeki kadınların yaşam kalitesi düzeyinde de farklılık gözlenmektedir: Hiç okula gitmemiş (100 üzerinden 49.41) olmak ile ilkokul (53.36), ortaokul (54.38), lise (56.80), üniversite mezunu (56.98) olmak arasında anlamlı bir farklılıktan söz edebiliriz. En büyük anlamlı farklılık ise, hiç okula gitmemiş kadınlar ile üniversite mezunu olan kadınlar arasında gözleniyor. Eğitim seviyesi ile istihdam, gelir, maddi kaynaklar ve sosyal katılım/yardımlaşma arasındaki ilişkisellik göz önüne alınarak bu veriler yorumlandığında, kadının eğitim seviyesinin onun yaşam kalitesi için vazgeçilmez bir değişken olduğunu vurgulamak gerekir. Araştırma bulgularına göre ise, kadınların eğitim seviyesi ile maddi yaşam koşulları (having) ($F=41.614$, $p<.001$), sosyal ilişkileri (loving) ($F=9.880$, $p<.001$) ve toplum kalitesi (being) ($F=4.831$, $p<.01$) arasında anlamlı bir ilişki gözlenmektedir. Bu üç değişken içinde en dezavantajlı olan kadınlar, hiç okula gitmemiş kadınlardır. Eğitim seviyesi onlardan farklı olan kadınlar ise, hiç okula gitmemiş kadınlara göre daha iyi durumda olsalar bile, erkeğe göre dezavantajlı konumdadır.

Yaşam Kalitesi ve Mutluluk İlişkisi

Literatürdeki yaşam kalitesi ve mutluluk ilişkisine dair çalışmalarda, bu iki kavram arasında pozitif bir ilişkinin varlığı kabul edilmektedir. Çalışmamızda da, literatürdeki çalışmaları destekleyen sonuçlara varılmıştır. Genel olarak söyleyebiliriz ki, Türkiye’de mutluluk ve yaşam kalitesi arasında pozitif korelasyon vardır ($r=.423$, $p<.001$). Cinsiyete göre bu ilişkisellik aşağıdaki tabloda verilmektedir:

Tablo 6: Cinsiyete göre Mutlulukla İlişkili Değişkenler

	Kadın	Erkek
Yaşam kalitesi *	.423	.429
Maddi yaşam koşulları (having)*	.315	.335
Sosyal ilişkiler (loving)*	.249	.130
Toplum kalitesi (being)*	.248	.213
Yabancılaşma*	-.246	-.316

* $p<.001$

Çalışmamızda yarattığımız indekslerle mutluluk arasındaki ilişkiselliğe bakıldığında, cinsiyete göre her bir değişkenin anlamlı düzeyde ($p<.001$) mutluluk ile ilişkili olduğu görülmektedir. Unutulmamalıdır ki, bu ilişkisellik nedensellik değildir. Dolayısıyla, cinsiyete göre baktığımız bu ilişkisellikteki asıl amaç, bu ilişkilerin cinsiyete göre nasıl farklılık sergilediğini göstermektir. Yaşam kalitesi ve mutluluk arasındaki ilişki derecesi her iki cinsiyet için de yaklaşık olarak aynı düzeydedir (kadın için $r=.423$ iken erkek için $r=.429$). Ancak yaşam kalitesini oluşturan alt alanlara baktığımızda ise, bazı farklılıklar göze çarpmaktadır: Maddi yaşam koşulları (having) her iki cinsiyet için de diğer

alanlara göre mutluluk ile daha fazla ilişkilidir. Erkek için ikinci sırada yabancılaşma yer alırken, kadın için sosyal ilişkiler (loving) ikinci sıradadır. Buna karşın, sosyal ilişkiler (loving) erkek için son sırada yer almaktadır. Cinsiyete göre bu ilişkisellikleri tek tek karşılaştırdığımız da ise şunları söyleyebiliriz.

Literatürde, mutluluğun zenginlik/refah gibi kavramlarla ilişkisini konu edinen birçok çalışma mevcuttur. Ancak gelirin/zenginliğin/refahın mutluluk üzerindeki etkisine dair fikir birliği yoktur (Veenhoven, 1989a). Bu çalışmada maddi yaşam koşullarının (having), mutluluk anlamında kadına ($r=.315$) göre erkek ($r=.335$) için daha önemli (daha fazla ilişkili) olduğu görülmektedir. Sosyal ilişkiler, yaşam kalitesinin önemli bir alanıdır (Flora, 1998:99) ve mutluluk sosyal ilişkilerden çok fazla etkilenir (Allardt, 1993:91; Argyle, 1994:31; Böhnke, 2005:48; Haller vd., 2006:169; Sirgy vd., 2006:396). Cinsiyete göre baktığımızda ise; sosyal çevre ile iletişim sıklığı, sosyallik, yardımlaşma/dayanışma, medeni durum ve çocuk sahibi olmayı içeren sosyal ilişkiler (loving); erkeğe ($r=.130$) göre kadın ($r=.249$) için mutluluk ile ilişkisi bakımından daha anlamlı ve güçlü bir değişkendir. Özellikle kadın için evli ve çocuk sahibi olmanın maddi kaynaklar açısından olumlu etkileri olduğu daha önce belirtilmişti. Bu bağlamda düşünülürse, sosyal ilişkilerin/bağların güçlü olması, yaşam kalitesini etkileyen maddi kaynakların daha iyi olmasına yönelik yaşam stratejisi olarak değerlendirilebilir.

Birey toplumun bir parçasıdır ve onu algılama biçimi, ondan memnuniyet derecesi onun mutluluk düzeyine yansır. Kurumların kalitesini, kurumsal hizmetleri, kurumlara güveni, toplumsal gruplar arasındaki gerilimi ve başka insanlara güveni içeren toplum kalitesi (being), mutlulukla ilişkisi anlamında erkeklere ($r=.213$) göre kadın ($r=.248$) için daha fazla ilişkilidir. Toplumla bütünleşmenin diğer yanını oluşturan yabancılaşma ise, mutluluk anlamında kadına ($r= -.246$) göre erkek ($r= -.316$) için daha çok ilişkilidir. Mutluluk ve yabancılaşma arasındaki negatif ilişki, yüksek düzeydeki yabancılaşmanın, kişinin mutlu olmasını engelleyen bir faktör olduğunu ifade etmektedir. Başka bir deyişle, kişinin kendini toplum dışında hissetmesi, onun mutsuz olmasına neden olmaktadır. Ancak, erkek için yabancılaşmanın mutluluk için kadına göre daha önemli olması, onun kamusal alandaki yeri ile düşünülmelidir. Daha çok özel alanda yer alan kadın için ise, daha dar alandaki sosyal ilişkilerle (aile, komşu, anne-baba, kardeşler, akrabalar vb.) mutluluk düzeyi arasındaki anlamlı ilişkinin erkeğe göre daha fazla olması da, erkeğin kamusal alandaki daha fazla yerini vurgulamaktadır. Buna bağlı olarak, toplum kalitesi ve mutluluk arasındaki ilişkide cinsiyet farklılığının, kadının toplumda yer edinmesinin, onu mutlu etmesi açısından önemli olduğunu ifade ettiği söylenebilir. Yani, kamusal alanda var olamamış kadının, bu alanda erkek kadar var olabilmesi onu mutlu etmesi söz konusu olabilir. Görünmez alanlarda yer alan kadın, kendi yaşam alanı içinde mutluluk kaynakları yaratmaya çalışmakta ve daha çok ailesini/çocuklarını mutluluk kaynağı olarak görmektedir. Buna karşın erkeğin, daha çok iş, başarı ve parayı mutluluk

kaynağı olarak görmesi, onun özel alandaki yerinin kadına göre “azlığı” ile yorumlanabilir (TÜİK; 2011).

Sonuç

Yaşam kalitesi ve mutluluk ilişkisi çerçevesinde Türkiye’de kadının durumunu incelediğimiz bu çalışmada, Avrupa Yaşam Kalitesi Anketi 2007 verileri kullanılarak oluşturulan indekslerle kadının erkeğe göre birçok farklı yaşam alanındaki durumu gözler önüne serilmeye çalışılmıştır. Ortaya çıkan sonuçlara göre, kadın ve erkek arasında mutluluk düzeyinde anlamlı bir farklılık gözlenmezken, kadın-erkek eşitsizliği birçok alanda yeniden karşımıza çıkmaktadır. Eğitim seviyesi, medeni durum ve ücretli bir işte çalışma konusunda görülen eşitsizlikler; maddi kaynakları, sosyal ilişkileri ve toplumsal bütünleşmeyi olumsuz yönde etkileyen faktörler olarak ortaya çıkmaktadır.

Erkek ve kadın arasındaki yaşam kalitesindeki farklılığa rağmen, mutluluk düzeyindeki benzerlik, daha çok sosyalizasyon süreciyle ilişkili olabilir. Kendisinden daha kötü koşullardakiler üzerinden kendi durumunu değerlendirip “şükür etme” anlayışıyla yetiştirilen kadın ve erkekler, mutluluk değerlendirmesini de buna göre yapmaktadırlar. Özellikle kadınların, sosyalizasyon sürecindeki “pasif özneler” olarak yetiştirilmesi, eğitim seviyesindeki düşüklük, dini, geleneksel ve diğer kültürel faktörler bir araya geldiğinde, kendilerini mutsuz olarak nitelendirmenin yanlış olacağını düşünebilirler. Dolayısıyla, mutluluğun psikolojik bir durumdan çok, kültürel bir durum olduğu ifade edilebilir. Ancak bu durumu açıklamak için, derinlemesine yapılacak çalışmalara ihtiyaç vardır. Elimizdeki verilerden bunu tam olarak yorumlamak maalesef mümkün değildir. Nitel tekniklerle yapılacak her türlü çalışma bu alandaki boşlukları doldurması ve durumu daha iyi açıklaması açısından önemli olacaktır.

Türkiye’de kadının, erkeğe göre maddi kaynaklarla ilgili daha fazla sorun yaşadığını görüyoruz. Kadın, hem kaynaklara sahip olmak, hem de sahip olduğu kaynaklar açısından dezavantajlı durumdadır. Bu durum yoksulluk riskini artıran bir faktör olarak karşımıza çıkıyor. Gelir dağılımındaki ve maddi yaşam koşullarındaki eşitsizlikler; kadının eğitim seviyesi ve medeni durumuyla ilişkili görünüyor. Özellikle hiçbir okula gitmemiş olmak ve çocuklu boşanmış/dul/eşinden ayrı yaşıyor olmak, maddi yaşam koşulları açısından olumsuzluk yaratıyor. Başka bir ifade ile, hiç okula gitmeyen kadınlar ve çocuklu boşanmış/dul/eşinden ayrı yaşayan kadınların maddi yaşam koşulları hem erkeklere hem de diğer kadınlara göre daha düşük seviyededir.

Kağıtçıbaşı (2010:9), kadının toplumdaki konumu için eğitimin temel belirleyicilerden biri olduğunu belirtir. Görüldüğü gibi çalışmamız da; eğitimin, kadının yaşam koşullarını belirleyen temel bir olgu olduğunu ortaya koyuyor. Kadın ve erkek arasındaki eğitim eşitsizliğinin nedenleriyle ilgili olarak yapılan çalışmalar, temelde üç neden/faktör üzerinde duruyor: ailenin çocuğa eğitim fırsatı verdiğinde kızlarına yönelik ayrımcılığı, yoksulluk ve çocuk işçiliği (Narlı, 2000). Ekonomik anlamda dezavantajlı bir aile, Rankin vd.’ne (2008:283) göre

özellikle köylü ve kentli yoksul aileler, eğitim alması için erkek çocuğuna öncelik vermeyi tercih ediyor. Genel olarak erkek çocuk, gelecek için “garanti sağlayacak evlat” olarak görülüp “yatırım” yapıyor. Kız çocuk ise evlenip başka bir eve gidecek evlat olmakla birlikte “temel okur-yazarlık dışında fazla bir eğitim gerektirmediği düşünülen ev hanımlığı ve annelik rollerine” (Erman, 2002) hazırlık için daha fazla okula gitmesine gerek olmadığı düşünülüyor. Sonuçta okula gitme önceliği erkek çocuğun oluyor. Ayrıca kız çocuğun emeği hem ev içinde hem de ev dışında kullanılıyor. Kardeşlerine bakmak, ev işlerinde annesine yardımcı olmak, gerektiğinde bahçede/tarlada çalışmak gibi ücretsiz aile işçiliği de yapıyor. Bu emek yoğun işler, okula devamı olumsuz yönde etkilediği için eğitim hayatı yarım kalabiliyor (Rankin vd., 2008:283). Bu durumda, sosyal politikalar ön plana çıkıyor. Türkiye’de kız çocukların okullaşma oranında artışı sağlamak amacıyla zorunlu sekiz yıllık eğitim kararı, buna örnek olarak gösterilebilir.

Çalışmamızda öne çıkan sonuçlardan bir başkası da; toplumun dışında hissetme, başkaları tarafından hor görülme, geleceğe yönelik umutsuzluk gibi duyguları barındıran yabancılaşmanın, medeni durum ve eğitim durumuyla ilişkisi olmasıdır. Kadınların kendini toplumun bir parçası olarak görmemesi, kadınların kamusal alanda erkeğe göre daha az var olmasıyla da açıklanabilir. Türkiye’de kadınların istihdam alanında daha az yerinin olması onları toplumun bir parçası olmaktan uzaklaştırmaktadır. Kağıtçıbaşı’na (2010:12) göre, kentsel kadının istihdam oranının azlığı, kadının eğitim seviyesinin düşüklüğü ile ilgilidir. Hem kentte, hem de kırsal alanda doğrudan kamusal alanla, hizmetlerle ve kurumlarla muhatap olan erkek olmaktadır. Kadının seçim dönemlerinde oy kullanmak dışında, kurumsal ve toplumsal katılımı ilgili bağı yok denebilir.

Toplumsal kalite (being) ölçeğindeki kadına göre erkeğin daha yüksek değeri de, erkeğin kamusal olduğunu göstermektedir. Bir başka gösterge de, yabancılaşmanın kadına göre erkek için mutlulukla ilişkisinin düzeyidir. Erkek, mutluluğu için kamusal alanda var olmalı ve kendini onun bir parçası olarak hissetmelidir. Bu durum da, sosyalizasyon sürecine bağlı olarak düşünüldüğünde; erkeğin “aile reisi”, “eve ekmek götüren kişi” olarak yetiştirilmesi ile örtüşmektedir. Kadın özel alan için yetiştirilirken (ev kadınlığı, annelik rolleri vb.), erkek kamusal alanda olup mücadele eden, eve ekmek götüren, ekmeğini taştan çıkararak kişi olarak yetiştirilmektedir. Kadının bu koşullarda yaşam kalitesini yükseltmesi, ancak evlilik ile gerçekleşmektedir.

Evli olmayan kadınların, evli kadınlara göre maddi yaşam koşulları, sosyal ilişkileri daha sınırlı ve yabancılaşma düzeyleri daha yüksektir. Bu bağlamda, evlilik, kadın için hem kaliteli hem de mutlu bir yaşam demektir. Eğitim seviyesi düşük, herhangi bir becerisi olmayan, ücretli bir işte çalışmayan, çocuklu bir kadın için medeni durum önemli bir değişken olarak karşımıza çıkıyor. Evlilik bu anlamda, bir yaşam stratejisi olarak yorumlanabilir. Boşanması veya eşinin ölümü söz konusu olduğunda gelirinde, maddi yaşam koşullarında ve sosyal ilişkilerinde yaşanan değişim; yaşam kalitesini ve

mutluluğunu olumsuz şekilde etkiliyor. Dolayısıyla yaşam kalitesi ve mutluluk anlamında, medeni durumu Arun vd.’nin (2011) belirttiği gibi “bir eşitsizlik biçimi” olarak görüyoruz.

Sonuç olarak, Türkiye’de kadının yaşam kalitesinin erkeğe göre düşük düzeyde olması; eğitim seviyesi, medeni durumu, geliri ve istihdam durumu ile yakından ilişkilidir. Kısacası, Türkiye’de kadının erkeğe göre “kalitesiz” ancak göreceli olarak “mutlu” bir yaşam sürdüğünü söyleyebiliriz. Ancak unutulmamalıdır ki, kadının durumunu daha detaylı incelemek için bölgesel farklılıkların, yaş gruplarına göre değişimlerin ve kadınlar arasındaki daha alt grupların değerlendirmesini yapan çalışmalarla ihtiyaç vardır.

Notlar

- ¹ Daha fazla bilgi için bakınız: Ferris (2004)ve Sirgy et al. (2006).
- ² Daha detaylı bilgi için bakınız: Çakıroğlu A. (2007).
- ³ Yaklaşımın öncülerinden Aristuppus ve Epikürçülere göre, hayatın amacı mutluluğun kaynağı olan hazzın maksimum düzeye yükseltilmesidir. Başka bir deyişle, mutluluk acı ve hazzın dengelenmesidir. Ne kadar çok haz, ne kadar az acı var ise hayat o kadar iyidir ve kişi o kadar mutludur (Bruni, 2004; Brülde, 2007:3-4,17-20; Haybron, 2000a: 215; 2000b, 2003:310, 2005; Shmotkin, 2005:291; Sirgy vd., 2006:384, 355; Veenhoven, 2001a, 2001b; Yetim, 2001:23-206).
- ⁴ Mutluluk dünyadaki en büyük güzellik ve faydadır. İnsanlar mümkün olduğunca bunu artırmalıdır (Chekola, 2007: 56; Diener vd., 1997: 200; Frey vd., 2000; Glatzer, 2000:507; Haybron, 2000b; Nesse, 2004: 1333; Ott, 2005:397; Phillips, 2006:62; Shmotkin, 2005:291; Veenhoven, 1989b, 1991c, 2001a, 2001b, 2003, 2004b; Veenhoven vd., 2005:421-2; Yetim, 2001:23).
- ⁵ Mutluluk erdem veya ahlak yerine evrensel temel ihtiyaçların karşılanmasına dayanır (Allardt, 1993:88-9; Böhnke, 2005:6; Heady vd., 1991; Kim, 1998:1-2; Schyns, 1998:5-9; Sirgy vd., 2006:391-392; Veenhoven, 1989a, 1991a; Yetim, 2001:207).
- ⁶ Mutluluk arzulanan hedeflere ulaşılmasıdır. Amaca yönelik her ilerleme, pozitif duygu (mutluluk) yaratırken, yetersiz ilerleme veya amaca ulaşamama negatif duygu (üzüntü, mutsuzluk) yaratır (Diener vd., 1999).
- ⁷ Kişiler başka insanlarla, geçmiş koşullarla, arzular ve beklentilerle karşılaştırma yaparak mutluluğunu belirler ve değerlendirir. Burada önemli olan karşılaştırılan durumlar aradaki farktır (Bruni, 2004; Fuentes vd., 2001:292-3; Glatzer, 2000:509; Haller vd., 2006:174; Kim, 1998:1-2; Ott, 2005:398; Rojas, 2005; Schyns, 1998:5-10; Sirgy vd., 2006:392-393; Shmotkin, 2005:292; Veenhoven, 1989a, 1991a, 1997, 2001a, 2001b; Yetim, 2001:263-267).
- ⁸ Bu kurama göre, mutluluk görecelidir ve yaşam kalitesine bağlı değildir. Örneğin “mutlu fakir” veya “mutsuz zengin” (Philips, 2006:39).
- ⁹ 2011 verisi henüz paylaşıma açılmadığı için 2007 verisi, araştırma serisinin güncel veri seti olarak kullanılmaktadır.
- ¹⁰ İndeksler şu şekilde oluşturulmuştur: Her bir indeks için gerekli sorular ikili (binary) formata çevrilmiş ve istenen özellik 1, diğer durumlar için ise 0 kodlanmıştır. Yaşam kalitesi indeksi ise, diğer indeksler kullanılarak oluşturulmuştur. İndekslerle ilgili daha genel bilgiyi için bakınız: Arun Ö. & Çakıroğlu-Çevik A. (2013).
- ¹¹ İndeks değerleri kaynak çalışmadan farklı olarak 100 üzerinden hesaplanmıştır. Böylece Yaşam Kalitesi İndeksi, farklı indeks değerleri ağırlıklandırılarak oluşturulmuştur. İlk üç indeks Allardt’ın modelinde olumlu ifadeler ile belirtilmiş ve toplanmış, yabancılaşma ise negatif olduğu için toplanmamıştır.

Kaynakça

- Ahuvia A.C. (2002). Individualism/Collectivism and Cultures of Happiness: A Theoretical Conjecture on the Relations Between Consumption, Culture and Subjective Well-Being at the National Level. *Journal of Happiness Studies*, 3: 23-36.
- Allardt E. (1993). Having, Loving, Being: An Alternative to the Swedish Model of Welfare Research. İçinde, Nussbaum M. & Sen A. (Eds.), *The Quality of Life*. Oxford: Clarendon Press: 88-94.
- Altman J.C. & Goldberg G.S. (2004). The Quality of Life Paradox: A Study of Former Public Assistance Recipients. İnternet adresi: <http://www.adelphi.edu/peoplematter/pdfs/Altman.pdf>. Erişim tarihi: 1.6.2015.
- Anderson, B. (2004). Quality of life (and ISTs) - A Review. İnternet adresi: www.socquit.net/Presentations/2_Ben_QoL-Review.ppt. Erişim tarihi: 1.6.2015.
- Anderson R., Mikulic B., Vermeylen G., Yrjanainen M.L. & Zigante V. (2009). *Second European Quality of Life Survey-Overview*. Dublin, Ireland: European Foundation for The Improvement of Living and Working Conditions.
- Andre P. & Bitondo D. (2001). Development of a Conceptual and Methodological Framework. İnternet adresi: http://www.ceaa-acee.gc.ca/015/001/015/3_e.htm. Erişim tarihi: 1.6.2015.
- Argyle M. (1994). *The Psychology of Happiness*. London, New York: Routledge.
- Arun Ö. & Arun B.K. (2011). Türkiye’de Yaşlı Kadının En Büyük Sorunu: Dulluk. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(4): 1515 -1527.
- Arun Ö. & A. Çakıroğlu-Çevik (2013). Quality of Life in an Ageing Society: A Comparative Analysis of Age Groups in Turkey. *Zeitschrift für Gerontologie und Geriatrie*, 46: 734-739.
- Aslaksen I., Flaatten A. & Koren C. (1999). Introduction: Quality of life Indicators. *Feminist Economics*, 5(2): 79-82.
- Baldwin S., Godfrey C. & Propper C. (1990). Introduction. İçinde Baldwin S. et al. (Eds.), *Quality of Life Perspectives and Policies*. London, New York: Routledge: 1-6.
- Böhnke P. (2005). First European Quality of Life Survey: Life Satisfaction, Happiness and Sense of Belonging. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions. İnternet adresi: www.eurofound.eu.int/publications/files/EF0591EN.pdf. Erişim tarihi: 1.6.2015.

- Bowling A. & J. Windsor (2001). Towards the Good Life: A Population Survey of Dimensions of Quality of Life. *Journal of Happiness Studies*, 2: 55-81.
- Brülde B. (2007). Happiness Theories of the Good Life. *Journal of Happiness Studies*, 8:15-49.
- Bruni L. (2004). The Economics of Happiness. Seminar at Centre for Administrative Innovation in the Euro Mediterranean Region. İnternet adresi: <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/caimed/unpan019404.pdf>. Erişim tarihi: 1.6.2015.
- Çakıroğlu A. (2007). The Relationship Between Quality of Life and Happiness in Turkey. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Çakıroğlu A. & Ö. Arun (2009). Is Happy Aging Possible? Determinants of Happy Aging in Turkey. *Gerobilim, Journal on Social and Psychological Gerontology*, 1: 49-70.
- Campbell A. (1976). Subjective Measures of Well-Being. *American Psychologist*, 31(2): 117-124.
- Chekola M. (2007). Happiness, Rationality, Autonomy and the Good Life. *Journal of Happiness Studies*, 8: 51-78.
- Christoph B. & H.H. Noll (2003). Subjective Well-Being in the European Union During the 90s. *Social Indicators Research*, 64: 521-546.
- Cobb C.W. (2000). Measurement Tools and the Quality of Life. Redefining Progress. İnternet adresi: www.rprogress.org./pubs/pdf/measure_qol.pdf. Erişim tarihi: 1.6.2015.
- Cummins R.A. (1997). The Comprehensive Quality of life Scale-Intellectual Disability (5th Ed.) Manual. Toorak: Deakin University School of Psychology.
- Cummins R.A. (1998). The Second Approximation to an International Standard for Life Satisfaction. *Social Indicators Research*, 43: 307-334.
- Delhey J., Böhnke P., Habich R. & Zapf W. (2002). Quality of Life in a European Perspective: The Euromodule As a New Instrument for Comparative Welfare Research. *Social Indicators Research*, 58: 163-176.
- Diener E. & Suh E. (1997). Measuring Quality of Life: Economic, Social and Subjective Indicators. *Social Indicators Research*, 40: 189-216.
- Diener E., Suh E.M., Lucas R.E. & Smith H.L. (1999). Subjective Well-Being: Three Decades of Progress. *Psychological Bulletin*, 125: 276-302.
- Easterlin R.A. (2001). Income and Happiness: Toward a Unified Theory. *The Economic Journal*, 111: 465-484.
- Easterlin R.A. (2003). Explaining happiness. *PNAS*, 100(19): 11176-11183.

- Erman T. (2002). Money-Earning Activities and Empowerment Experiences of Rural Migrant Women in the City: The Case of Turkey. *Women's Studies International Forum*, 25: 395-410.
- Fahey T., Nolan B. & Whelan C.T. (2003). Monitoring Quality of Life in Europe, European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions. İnternet adresi: <http://www.eurofound.eu.int/publications/files/EF02108EN.pdf>. Erişim tarihi: 1.6.2015.
- Ferrer-i-Carbonell A. & Frijters P. (2004). How Important is Methodology for the Estimates of the Determinants of Happiness. *The Economic Journal*, 114: 641-659.
- Ferris A.L. (2004). The Quality of Life Concept in Sociology. *American Sociologist*, 35(3): 37-51.
- Flora C.B. (1998). Quality of Life Versus Standard of Living. Winter 1998-99. İnternet adresi: <http://www.ncrcrd.iastate.edu/newsletter/Winter%209899From%20the%20Director.html>. Erişim tarihi: 1.6.2015.
- Frey B. & Stutzer A. (2000). Maximizing Happiness? *German Economic Review*, 1(2): 145-167.
- Fuentes N.& Rojas M. (2001). Economic Theory and Subjective Well-Being: Mexico. *Social Indicators Research*, 53: 289-314.
- Gerson E.M. (1976). On 'Quality of Life'. *American Sociological Review*, 41(5): 793-806.
- Glatzer W. (2000). Happiness: Classic Theory in The Light of Current Research. *Journal of Happiness Studies*, 1: 501-511.
- Hajiran H. (2006). Toward A Quality of Life Theory: Net Domestic Product Of Happiness. *Social Indicators Research*, 75: 31-43.
- Haller M. & Hadler M. (2006). How Social Relations and Structures Can Produce Happiness and Unhappiness: An International Comparative Analysis. *Social Indicators Research* 75: 169-216.
- Haybron D.M. (2000a). Two Philosophical Problems in The Study of Happiness. *Journal of Happiness Studies* 1(2): 207-225.
- Haybron D.M. (2000b). Happiness and the Importance of Life Satisfaction". Presented New Jersey Regional Philosophical Association's Fall 2000 Conference. İnternet adresi: <http://www.slu.edu/colleges/AS/philos/HappinessAndTheImp.pdf>. Erişim tarihi: 1.6.2015.
- Haybron D.M. (2005). Life Satisfaction, Ethical Reflection and the Science Happiness. Konferans Tebliği. New Jersey Regional Philosophical Association's Fall 2000 Conference, Kasım 2000.

- Heady B., Veenhoven R. & Wearing A. (1991). Top-Down Versus Bottom-Up Theories of Subjective Well-Being. *Social Indicators Research*, 24: 81-100.
- Inkeles A. (1993). Industrialization, Modernization and The Quality of Life. *International Journal of Comparative Sociology*, 34(1/2): 1-23.
- Kağıtçıbaşı Ç. (2010). Giriş: Türkiye’de Kadın ve Eğitim. İçinde Durudoğan H., Gökşen F., Oder B.E., Yüksek D. (Eds.), *Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler, Mücadeleler, Kazanımlar*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları: 9-22
- Kajanoja J. (2002). Theoretical Bases for the Measurement of Quality of Life. İçinde Gullone E. & Cummins R.A. (Eds.), *The University of Subjective Wellbeing Indicators*. Dordrecht, Boston, London: Kluwer Academic Publishers: 63-80.
- Kashdan T.B. (2004). The Assessment of Subjective Well-being (issue raised by the Oxford Happiness Questionnaire). *Personality and Individual Differences*, 36:1225-1232.
- Kim B. (1998). Socioeconomic Status and Perception of the Quality of Life in Korea. *Development and Society*, 27(2): 1-15.
- Kovac D. (2004). Quality of Life: A Megaconcept of Coming Époque. *Psychology Science*, 46(1): 167-186.
- Liu B. (1975). Quality of Life Indicators in the U.S. Metropolitan Areas, Washington, D.C.: Government Printing Office.
- Luer R.H. (1978). *Social Problems and the Quality of Life*. Dubuque, Iowa: William C. Brown Co. Publishers.
- Matutinovic I. (1998). Quality of Life in Transition Countries: Central East Europe with Special Reference to Croatia. *Social Indicators Research* 43: 97-119.
- Megone C. (1990). The Quality of Life: Starting from Aristotle. İçinde Baldwin S. et al. *Quality of Life Perspectives and Policies*. London, New York: Routledge: 28-41.
- Myers D.G. & Diener E. (1995). Who is Happy? *Psychological Science*, 6(1): 10-19.
- Narlı N. (2000). The Profile of Woman in Turkey. Yayınlanmamış Konferans Tebliği. Mediterranean Conference XXII. 11-16 Temmuz, İstanbul.
- Nesse R.M. (2004). Natural Selection and the Elusiveness of Happiness. *Philosophical Transactions of The Royal Society B*, 359:1333-1347.
- Noll H. (2002). Towards A European System of Social Indicators: Theoretical Framework and System Architecture”. *Social Indicators Research*, 58: 47-87.

- Noll H. (2004). Social Indicators and Quality of Life Research: Background, Achievement and Current Trends. İçinde Genov N. (Ed.), *Advances in Sociological Knowledge Over Half a Century*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften: 151-182.
- Ott J. (2005). Level and Inequality of Happiness in Nations: Does Greater Happiness of a Greater Number Imply Greater Inequality in Happiness? *Journal of Happiness Studies*, 6: 397-420.
- Özcan Y.Z., Ayata S., Akçay A., Arun Ö. & Erciyes C. (2003). Toplumsal Yapı, Refah Göstergeleri ve Toplumsal Raporlama. Ankara: TÜBİTAK Raporları.
- Phillips D. (2006). *Quality of Life: Concept, Policy and Practice*. London and New York: Routledge.
- Rankin B. & Aytaç I. (2008). Religiosity, the Headscarf and Education in Turkey: An Analysis of 1988 Data and Current Implications. *British Journal of the Sociology of Education*, 29(3): 273-287.
- Rapley M. (2003). *Quality of Life Research-A Critical Introduction*. London: Sage Publications.
- Rojas M. (2005). A Conceptual-Referent Theory of Happiness: Heterogeneity and its Consequences. *Social Indicators Research*, 74: 261-294.
- Saraceno C. (2004). Introduction. Quality of Life in Europe, First Results of a New Pan-European Survey 2003. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions:1-3. İnternet adresi: www.eurofound.eu.int/publications/files/EF04105EN.pdf. Erişim tarihi: 1.5.2015.
- Schuessler K.F. & Fisher G.A. (1985). Quality of Life Research and Sociology. *Annual Review of Sociology*, 11: 129-149.
- Schyns P. (1998). Crossnational Differences in Happiness: Economic and Cultural Factors Explored. *Social Indicators Research*, 43: 3-26.
- Sen A. (1998). *Development as Freedom*, NY: Anchor Books.
- Sen A. (2003). Development as Capability Expansion. İçinde Parr S.F. & Shiva Kumar A.K. (Eds.), *Readings in Human Development*. New Delhi: Oxford University Press.
- Shackman G., Liu Y. & Wang X. (2005). Measuring Quality of Life Using Free and Public Domain Data. *Social Research Update*, 47(online). İnternet adresi: <http://www.soc.surrey.ac.uk/sru/SRU47.pdf>. Erişim tarihi: 1.5.2015.
- Shmotkin D. (2005). Happiness in the Face of Adversity: Reformulating the Dynamic and Modular Bases of Subjective Well-Being. *Review of General Psychology*, 9(4): 291-325.

- Sirgy M.J. (2001). *Handbook of Quality of Life Research: An Ethical Marketing Perspective*. Dordrecht/Boston/London: Kluwer Academic Publishers.
- Sirgy M.J., Michalos A.C., Ferriss A., Easterlin R.A., Patrick D. & Pavot W. (2006). The Quality-Of-Life (QOL) Research Movement: Past, Present and Future. *Social Indicators Research*, 76: 343-466.
- Slottje D.J. (1991). Measuring the Quality of Life Across Countries. *The Review of Economics and Statistics*, 73(4): 684-693.
- Smith D.(1973). *The Geography of Social Well-Being in the United States: An Introduction of Territorial Social Indicators*. New York: McGraw-Hill.
- Tekeli İ., Güler Ç., Vaizoğlu S., Algan N.& DüNDAR A.K. (2004). Yaşam Kalitesi Göstergeleri: Türkiye İçin Bir Veri Sistemi Önerisi. Türkiye Bilimler Akademisi Raporları, Sayı: 6. Ankara: TÜBA.
- TÜİK (2011). Yaşam Memnuniyeti Araştırması 2011. Ankara: TÜİK.
- Uchida Y., Norasakkunkit V. & Kitayama S. (2004). Cultural Constructions of Happiness: Theory and Empirical Evidence. *Journal of Happiness Studies* 5: 223-239.
- Veenhoven R. (1989a). National Wealth and Individual Happiness. İçinde Grunert K. & Oelander F. (Eds.), *Understanding Economic Behaviour*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Veenhoven, R.(1989b). Introduction. Veenhoven R. Ed.), *How Harmful is Happiness? Consequence of Enjoying Life or Not*. The Netherlands Universitaire Pers Rotterdam: 1-6.
- Veenhoven R. (1991a). Is Happiness Relative? *Social Indicators Research*, 24: 1-34.
- Veenhoven R. (1991b). Cross-National Differences in Happiness-Cultural Bias or Societal Quality? İçinde Bleichrodt N. and Drenth P.J. (Ed.), *Contemporary Issues In Cross-cultural Psychology*. Amsterdam: Swets&Zeitlinger: 168-184.
- Veenhoven R. (1991c). Questions on Happiness- Classical Topics, Modern Answers, Blind Spots. İçinde Strack F., Argyle M. & Schwarz N. (Eds.), *Subjective Wellbeing: An Interdisciplinary Perspective*. London: Pergamon Press: 7-26.
- Veenhoven R. (1993). Happiness as an Indicator in Social Policy Evaluations-Some Objections Considered. İçinde Messman Schulz K., Koster J.T.A., Leeuw F.L. & Wolters B. (Eds.), *Between Sociology and Social Practice Essays on Social Policy Research*: Nijmegen: ITS Institute For Applied Social Sciences.
- Veenhoven R. (1994). Is Happiness a Trait? *Social Indicators Research*, 32: 101-160.

- Veenhoven R. (1996). Happy Life-Expectancy- A Comprehensive Measure of Quality of Life in Nations. *Social Indicators Research*, 39: 1-58.
- Veenhoven R.(1997). Advances in Understanding Happiness. *Revue Québécoise de Psychologie*, 18: 29-74.
- Veenhoven R. (2000a). Wellbeing in The Welfare State- Level not higher, distribution not more equitable. *Journal of Comparative Policy Analysis*, 2: 91-125.
- Veenhoven R. (2000b). The Four Qualities of Life- Ordering Concepts and Measures of the Good Life. *Journal of Happiness Studies*, 1: 1-39.
- Veenhoven R. (2001a). What We Know About Happiness. Konferans Tebliği Gross National Happiness Dialogue. Woudschoten, Zeist, The Netherlands, January 14-15, 2001.
- Veenhoven R. (2001b). Happiness in Society. Jutta Allmendiger (Hrsg), Gute Gesellschaft? Verhandlungen des 300 Kongresses der Deutschen Gesellschaft für Soziologie, Leske+Budrich: 1265-1314.
- Veenhoven R.(2001c). Quality of Life and Happiness : Not Quite The Same. İçinde DeGirolamo G. et al (Eds.), *Salute e Qualita Dell Vida*. Torino: Centro Scientifico: 67-95.
- Veenhoven R. (2002). Why Social Policy Needs Subjective Indicators. *Social Indicators Research*, 58: 33-45.
- Veenhoven R. (2003). Happiness. *The Psychologist*, 16(3): 128-9.
- Veenhoven R. (2004a). World Database of Happiness-Continuous Register of Research on Subjective Appreciation of Life. İçinde Glatzer W., VonBelow S., Stoffregen M. (Eds.), *Challenges for Quality of Life in The Contemporary world: Advances in Quality of Life Studies, Theory and Research*. Dordrecht The Netherlands: Kluwer Academic Publishers: 75-90.
- Veenhoven R. (2004b). Happiness As An Aim in Public Policy-The Greatest Happiness Principle. İçinde Linley A., Joseph S. & Hoboken, N.J. (Eds.), *Positive Psychology in Practice*. USA: John Wiley and Sons: 658-678.
- Veenhoven R. (2004c). Is Life Getting Better? Konferans tebliği. 2nd European Conference on Positive Psychology, July 2004, Pallanza, Italy.
- Veenhoven R. (2005). Apparent Quality of Life in Nations. *Social Indicators Research*, 71: 61-68.
- Yetim Ü.(2001). *Toplumdan Bireye Mutluluk Resimleri*. İstanbul: Bağlam.
- Zhao B., Heath C.J. & Fogue R.E. (2005). Quality of Life and Use of Human Services among Households. *Consumer Interest Annual*, 51: 83-106.